

Editorial: Teorie a praxe – aktuální i věčný problém

Pedagogická orientace se snaží reagovat na aktuální pedagogické problémy a zaměřovat na ně pozornost čtenářů. Toto monotematické číslo se zaměřuje na téma vztahu teorie a praxe, protože v současnosti vystupuje do popředí a projevuje se výrazně např. v kurikulu, v přípravě učitelů, ve výzkumných projektech atd. Redakce tak naplňuje záměr přispívat k rozvoji a kultivaci pedagogického myšlení i k tomu, aby Pedagogická orientace byla časopisem „čteným“.

Vztah teorie a praxe doprovází lidstvo od pradávných dob, už od okamžiku, kdy se pračlověk vzpřímil a své místo ve světě si ujasňoval mýty, zejména pak když si osvojil jazyk a začal používat písmo. Ze začátku však vždy převládaly praktické aktivity k zachování života, postupně se ovšem rozvíjelo myšlení a vznikaly teoretické konstrukty. V antice jsme už svědky filozofických systémů, od mýtů se přešlo k postihování řádu. Při řešení vztahu teorie a praxe se už tehdy střetla Platónova koncepce epistémé s Aristotelovým pojetím frónésis a techné, jejichž dialektická vazba představuje obtížný problém i dnes.

Svědčí o tom i studie v předkládaném čísle *Pedagogické orientace*. Je zřejmé, že symbióza teorie a praxe je trvalým údělem člověka a záleží na tom, který pól v daném historickém údobí převládne. Společnost vědění klade důraz na informace, poznatky, vědění, na teorii, což se promítá i do oblasti edukace. Řešení je nutno hledat ve vytváření nové jednoty těchto fenoménů, poněvadž člověk se nemůže vzdát touhy po novém poznání, ale současně nemůže a nesmí ztratit své pouto s realitou, s přírodou, protože svým bytostným založením je fyzicky determinovaný tvor. Udržovat a rozvíjet spojení teorie a praxe je stále obtížnější, ale jen tato cesta vede do budoucnosti.

Monotematické číslo *Pedagogické orientace* přináší sedm studií, které se z různých přístupů vyjadřují k nastoleným otázkám. Studie tří slovenských autorů (E. Višňovský, O. Kaščák, B. Pupala) podrobně komentuje vztah teorie a praxe u antických myslitelů a problematiku zařazuje do širších souvislostí sociohumanitních věd. V této souvislosti se ujasňuje situace pedagogiky a poukazuje se na sociovědní strukturu vztahu teorie a praxe. Autoři se kriticky vyslovují k současnému řešení těchto otázek v učitelské profesi a v tomto duchu iniciují diskusi ke konstruktivnímu reflektujícímu praktiku.

Autorem následujícího článku je J. Koťa, který formou traktátu pojednává o vybraných problémech teorie a praxe s výraznou orientací na situaci pedagogických věd. Přehledně pojednává o řešení těchto otázek v antice i v novověku, pozornost soustřeďuje také na nástup vědotechniky. Se znalostí problematiky se věnuje přípravě učitelů a přináší podněty pro řešení těchto otázek.

Studie L. Riese se soustřeďuje na vysvětlení tzv. pedagogického jsoučna, jímž rozumí veškeré dění, které lze označit jako pedagogické. Strukturu pedagogického jsoučna tvoří sedm rovin, předpokladem žádoucích změn je rovina nápravy věcí lidských v pojetí J. A. Komenského. Autorův koncept spojení teorie a praxe propojuje celou oblast pedagogického dění důrazem na zvládnutí kultury, na poznávání a na prožívání smyslu, na činy a konání.

Stat' čtyř autorů (J. Slavík, T. Janík, P. Najvar, M. Píšová) reaguje na překlad knihy F. A. J. Korthagena a spoluautorů, která nedávno vyšla. V první části autoři výstižně charakterizují Korthagenovu koncepci tzv. realistické přípravy učitelů, v druhé analyzují toto pojetí a konfrontují jej s jinými přístupy. Autoři konstatují, že Korthagenovo řešení je velmi podnětné svým teoretickým i praktickým přínosem, ale zasluhuje též kritickou analýzu, např. nejasnost teorie s velkým *T*, učitelova práce s učivem aj. Domnívají se, že přes některé problémy je Korthagenův přínos podnětný při hledání nových cest v přípravě učitelů.

V. Švec se zabývá otázkou tacitních znalostí, které chápe jako most mezi teorií a praxí v pedagogické přípravě studentů učitelství. Vychází ze svých šetření a ukazuje, že pedagogická teorie nezajišťuje budoucím učitelům podnětné zázemí pro aplikaci do praxe. Důležitou úlohu v propojování teorie a praxe mohou mít tacitní (implicitní) znalosti, které je ovšem nezbytné zexplicitnit. Vhodným nástrojem může být sebereflexe, kterou je třeba doplňovat sdílením zkušeností a tacitních znalostí.

O vztahu teorie a praxe ve výtvarné výchově pojednává příspěvek P. Šobáňové. Příčinu disproporcí mezi těmito kategoriemi vidí v tom, že teoretické konstrukty mají často normativní charakter. Kromě toho nepříznivě působí také mimoběžnost obou těchto oblastí v poznatkové bázi učitelství. Autorka sledovala, jak se proměňoval vztah teorie umění a estetiky k umělecké praxi v dějinách a jak se promítal do výtvarné výchovy. Současný stav dokumentuje na svých výzkumných šetřeních a konstatuje znepokojující mimoběžnost teorie a praxe i v současné kurikulární reformě.

Stat' J. Vody se týká manažerského rozhodování při řízení školy. V čtyřletém výzkumném sledování rozhodovacích procesů v soukromé bilingvní základní škole, na níž se realizovala spolupráce mezi teoretiky/výzkumníky a praktiky, autor analyzuje různé formy těchto vztahů a za nejpřínosnější variantu považuje splnutí role výzkumníka a praktika. Tím se vytváří těsná vazba mezi teorií a praxí, což se potvrdilo při rozhodovacích procesech na sledované škole.

Přehled studií, které přináší *Pedagogická orientace* k problematice vztahu teorie a praxe v edukaci potvrzuje, že jde o problémy staré, ale stále živé. Teorie a empirie (praxe, konkrétní fakta) nejsou v rozporu, protože se navzájem podmiňují a doplňují a pouze ve vzájemné souhře jsou s to odpovídat na otázky, které klade život. Jen ve stále obnovované jednotě teorie a praxe lze uspokojivě odpovědět i na Kantovy znepokojivé otázky: Co můžeme vědět? Co máme dělat? V co máme věřit? Uveřejněné studie se na některé otázky z oblasti pedagogiky snaží odpovědět. Stále je však mnoho otázek, které čekají na své řešení. Uvedené studie mohou být podnětem k tomu, abychom se všichni do hledání nejlepších odpovědí zapojili.

Josef Maňák